

Ο Ρόλος ενός Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην Εκπαίδευση της Τοπικής Κοινωνίας προς την Αειφόρο Ανάπτυξη: Μια Πρόκληση που Καλούμαστε να Αντιμετωπίσουμε

Βλάχου- Βρέτου Ειρήνη¹, Γρίλλια Παναγιώτα- Μαρία², Πανάγου Ελένη³, Ζεπάτου Πετρούλα⁴

1.Υπεύθυνη του ΚΠΕ Νέας Κίου

eirvlacho@sch.gr

2.Αναπληρώτρια Υπεύθυνη του ΚΠΕ Νέας Κίου

naya.grillia@yahoo.gr

3.Μέλος της Π.Ο. του ΚΠΕ Νέας Κίου

panagele@yahoo.gr

4. Μέλος της Π.Ο. του ΚΠΕ Νέας Κίου

petrouzep@yahoo.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο σταυροδρόμι της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης μπορούν να διαδραματίσουν ένα σημαντικό ρόλο για την ανάπτυξη δράσεων δια βίου μάθησης στις τοπικές κοινωνίες. Επαναπροσανατολίζοντας τους στόχους τους και τις μαθησιακές προσεγγίσεις που εφαρμόζουν στην κατεύθυνση της Κοινωνικής Μάθησης, μπορούν να συμβάλλουν στην εξέλιξη μιας τοπικής κοινωνίας σε μια κοινωνία μάθησης που θα ενσωματώνει δημιουργικά όλες τις πληθυσμιακές ομάδες που φιλοξενεί. Δημιουργώντας έτσι προοπτικές στην κοινωνία αυτή για να κατακτήσει την αειφόρο ανάπτυξη.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη, Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Κοινωνική Μάθηση, Τοπικές Κοινωνίες, Εκπαίδευση Ενηλίκων, Εκπαίδευση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Διαπολιτισμικότητα, Ενδυνάμωση

Η ΝΕΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Οι κρίσεις που έπληξαν το περιβάλλον και τις κοινωνίες τον προηγούμενο αιώνα έκαναν επιτακτική την ανάγκη για μια νέου τύπου ανάπτυξη (Γεωργόπουλος, 2006 · Φλογαΐτη, 1998 · Φλογαΐτη, 2006). Η ιδέα για την ανάπτυξη αυτή σχηματοποιήθηκε μέσα από την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης, η οποία έχει ως στόχο την ισορροπία των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών συστημάτων, έτσι ώστε οι μελλοντικές γενιές να έχουν την ευκαιρία να ικανοποιούν τις ανάγκες τους και να μη στερηθούν τη δυνατότητα της ευημερίας (Γεωργόπουλος, 1996) .

Η αειφόρος ανάπτυξη αποτελεί ουσιαστικά ένα όραμα των σύγχρονων κοινωνιών για μεγάλες αλλαγές στον τρόπο που συνδέεται το περιβάλλον με την κοινωνία και την οικονομία. Από την αρχή της εμφάνισης της έννοιας της αειφόρου ανάπτυξης θεωρήθηκε θεμελιώδης η συνδρομή της εκπαίδευσης για την επίτευξή της στις

κοινωνίες. Ποια μορφή όμως εκπαίδευσης θα ήταν ικανή να στηρίξει και να προωθήσει ένα τέτοιο όραμα; Η εκπαίδευση που θεωρήθηκε ότι μπορεί να παίξει αυτό το ρόλο δεν ήταν άλλη από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (Π.Ε.) η οποία σιγά σιγά διευρύνθηκε και εξαπλώθηκε αντιμετωπίζοντας μια σειρά από αλληλοεξαρτώμενα θέματα οικονομίας, περιβάλλοντος και κοινωνίας (UNECE, 2005). Έτσι, προσεγγίζοντας ένα ευρύτερο φάσμα θεμάτων σχετικών με την ανάπτυξη η Π.Ε. μετεξελίχθηκε σε Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (Ε.Α.Α) (Φλογαΐτη, 2006) . Σύμφωνα με τη Στρατηγική της UNECE (2005) για την Ε.Α.Α., η Ε.Α.Α περιλαμβάνει στοχευμένες μορφές εκπαίδευσης σε μια δια βίου διαδικασία που ξεκινά από την προσχολική ηλικία και συνεχίζεται μέσω της ανώτατης εκπαίδευσης και της εκπαίδευσης ενηλίκων ξεπερνώντας τα όρια της τυπικής εκπαίδευσης και στηριζόμενη και σε μορφές μη τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης. Στόχος είναι σταδιακά η Ε.Α.Α. να εισχωρήσει σε εκπαιδευτικά προγράμματα όλων των επιπέδων: στην επαγγελματική εκπαίδευση, την επιμόρφωση εκπαιδευτικών, την εκπαίδευση στελεχών και υπευθύνων για τη λήψη αποφάσεων.

Η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων, η κατανόηση, η διαμόρφωση συμπεριφορών και η ανάπτυξη αξιών στους εκπαιδευόμενους αποτελούν τους μαθησιακούς στόχους της Ε.Α.Α., οι οποίοι αφορούν μια σειρά από θέματα για την αειφόρο ανάπτυξη. Ο ρόλος του πολίτη, η ειρήνη, η ηθική, η δημοκρατία, η δικαιοσύνη, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η πολιτιστική ποικιλότητα, η οικονομία, η διαχείριση των φυσικών πόρων, η διατήρηση της βιοποικιλότητας αποτελούν θέματα τα οποία είναι ανάγκη να ενταχθούν στην Ε.Α.Α. στα πλαίσια μιας συστημικής και ολιστικής προσέγγισης (UNECE, 2005). Η Ε.Α.Α. ακόμη, προτάσσει την ανάγκη για επαναπροσανατολισμό της εκπαίδευσης και θέτει σε προτεραιότητα την ηθική διάσταση, προβάλλοντας ως καίρια θέματα για την Ε.Α.Α. την ισότητα, την αλληλεγγύη, το σεβασμό και την κατανόηση της διαφορετικότητας των πολιτισμών, με στόχο την ισορροπία ανάμεσα στις κοινωνίες, η οποία είναι καίριας σημασίας για την υλοποίηση της αειφόρου ανάπτυξης.

Στην κατεύθυνση αυτή του επαναπροσανατολισμού της εκπαίδευσης τονίζεται η σημασία για έμφαση σε διαφορετικές μορφές μάθησης και για υποστήριξη μη-τυπικών και άτυπων μαθησιακών δραστηριοτήτων στα πλαίσια της τοπικής κοινωνίας (Foster, 2002). Ο ρόλος μάλιστα της μη- τυπικής Ε.Α.Α., καθώς αυτή αναπτύσσεται σε μια συνεχή δια βίου διαδικασία θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικός ως περισσότερο προσανατολισμένος στις ανάγκες του εκπαιδευόμενου (UNECE, 2005). Τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Κ.Π.Ε.) αποτελούν ένα σημαντικό παράγοντα μη-τυπικής μάθησης, αφού αν και έχουν μια οργανωμένη δομή, οι εκπαιδευτικές τους δραστηριότητες διαφέρουν από τις συνηθισμένες διαδικασίες της τυπικής εκπαίδευσης. Μπορούν λοιπόν τα Κ.Π.Ε. να έχουν ένα ρόλο στη νέα αυτή πραγματικότητα που οραματίζεται η Ε.Α.Α υιοθετώντας νέες μορφές μάθησης και ποιος μπορεί να είναι αυτός;

ΤΟ ΑΝΟΙΓΜΑ ΤΩΝ Κ.Π.Ε. ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ

Μέχρι τώρα τα Κ.Π.Ε. λειτουργούσαν με ένα συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο και είχαν ένα συγκεκριμένο ρόλο που στόχευε :

- Στην ευαισθητοποίηση των νέων σε περιβαλλοντικά ζητήματα και την ανάπτυξη υπεύθυνων περιβαλλοντικά στάσεων και συμπεριφορών, μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα (μονοήμερα και πολυήμερα)

- Στην επιμόρφωση της εκπαιδευτικής κοινότητας πάνω στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, μέσα από επιμορφωτικά σεμινάρια
- Στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας για τοπικά περιβαλλοντικά και κοινωνικά ζητήματα, μέσα από ενημερωτικές ημερίδες
- Σε συνεργασίες με μια σειρά από φορείς (π.χ. επιστημονικά ιδρύματα σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο, Μ.Κ.Ο., σχολεία κλπ) αλλά και σε συνεργασίες μέσα από τα δίκτυα στα οποία συμμετέχει
- Στην παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού για την υποστήριξη των προγραμμάτων που υλοποιεί

Οι δράσεις των Κ.Π.Ε., όπως βλέπουμε, αφορούσαν κυρίως τη μαθητική και εκπαιδευτική κοινότητα, με εκπαιδευτικά προγράμματα και επιμορφωτικά σεμινάρια, ενώ οι δράσεις που αφορούσαν την τοπική κοινωνία περιορίζονταν τις περισσότερες φορές σε ενημερωτικές ημερίδες. Στα πλαίσια της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη, όπου αναδύονται η δια βίου μάθηση και η εκπαίδευση ενηλίκων ως κυρίαρχα χαρακτηριστικά της μάθησης, οι δράσεις ενός Κ.Π.Ε. θα πρέπει να αναπτυχθούν με μια έννοια πιο ευρεία και πιο ολοκληρωμένη, η οποία θα περιλαμβάνει αλληλοσχετιζόμενα περιβαλλοντικά, οικονομικά και κοινωνικά θέματα και οι οποίες θα απευθύνονται σε ευρύτερο «κοινό». Το άνοιγμα αυτό θεωρούμε ότι πρέπει να στηριχθεί στις αρχές της κοινωνικής μάθησης. Η κοινωνική μάθηση είναι μια ιδιαίτερη μορφή μάθησης η οποία μπορεί εν δυνάμει να συμβάλει στο να γίνει πραγματικότητα η δημιουργία μια κοινωνίας μάθησης που αποτελεί απαραίτητο συστατικό για την κατάκτηση της αειφορίας. Δεν μπορεί να υπάρξει αειφόρος ανάπτυξη όπου δεν πραγματοποιείται μάθηση (Scott & Gough, 2003). Η κοινωνική μάθηση είναι ένα ουσιαστικό εργαλείο που πρέπει να αξιοποιήσουμε για την επίτευξη της αειφορίας στις κοινωνίες.

Η κοινωνική μάθηση μπορεί να περιγραφεί με διάφορους τρόπους. Όμως, είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι κάθε είδους δραστηριότητα που μπορεί να διεξάγεται μέσα σε συλλογικότητες και να έχει στοιχεία αλληλεπίδρασης δεν αποτελεί αυτόματα και κοινωνική μάθηση. Η έννοια της κοινωνικής μάθησης αναφέρεται σε μαθησιακές διαδικασίες οι οποίες φέρνουν σε επαφή ανθρώπους με ένα διαφορετικό υπόβαθρο, ανθρώπους που κουβαλούν διαφορετικές αξίες, προοπτικές, γνώσεις και εμπειρίες (Wals et al, 2009). Στόχος της μαθησιακής διαδικασίας αυτής είναι η δέσμευσή των συμμετεχόντων σε μια δημιουργική αναζήτηση απαντήσεων σε προβλήματα για τα οποία δεν υπάρχουν συνταγές αντιμετώπισης και έτοιμες λύσεις. Βλέπουμε ότι η διαδικασία της κοινωνικής μάθησης ξεφεύγει από όσα έχουμε στο μυαλό μας για τη μάθηση και την εκπαίδευση. Στόχος στην κοινωνική μάθηση δεν είναι η στείρα απόκτηση γνώσεων και η ικανότητα αναπαραγωγής τους. Η στοχοθεσία της κοινωνικής μάθησης απέχει πολύ από αυτό. Οι άνθρωποι εδώ παρακινούνται να στοχαστούν πάνω σε υποθέσεις και σε πλαίσια αναφοράς, προσπαθώντας να δημιουργήσουν νέες προοπτικές και να σχεδιάσουν νέες μορφές δράσης (Wals et al, 2009). Το βάρος ρίχνεται, λοιπόν, στη συλλογική επεξεργασία και αξιοποίηση της γνώσης που παράγει και διαχειρίζεται μια κοινωνία μάθησης.

Το φαινόμενο της κοινωνικής μάθησης, ως ιδιαίτερη μορφή μάθησης χαρακτηρίζεται από κάποια στοιχεία που τη διαφοροποιούν από όσα συνήθως λέγονται όταν μιλάμε για μάθηση. Σύμφωνα με τους Wals et al (2009), τα χαρακτηριστικά της μάθησης είναι τα εξής:

- Η κοινωνική μάθηση είναι μια μάθηση **από** τον άλλο και **με** τον άλλο.
- Μπορούμε να μάθουμε περισσότερα εάν δεν σκεφτόμαστε και δρούμε όλοι το ίδιο, δηλαδή, μαθαίνουμε περισσότερα σε **ετερογενείς ομάδες** απ' ότι σε ομογενείς ομάδες.
- Η κοινωνική μάθηση αφορά τη δημιουργία **εμπιστοσύνης** και **κοινωνικής συνοχής**, με στόχο οι άνθρωποι να γίνουν περισσότερο δεκτικοί και να χρησιμοποιούν **περισσότερες οπτικές θέασης** του κόσμου.
- Η κοινωνική μάθηση αφορά, επίσης, την **καλλιέργεια του αισθήματος της «ιδιοκτησίας»**, να θεωρούν δηλαδή οι συμμετέχοντες δικές τους τις ιδέες που διαμορφώνονται μέσα στην ομάδα και να παλεύουν για την υλοποίησή τους, αυξάνοντας έτσι τις πιθανότητες οι ιδέες που γεννιούνται, να γίνουν πράξεις.
- Τέλος, στην κοινωνική μάθηση **το νόημα προκύπτει συλλογικά** από τα άτομα που συμμετέχουν σ' αυτή.

Όπως φαίνεται από τα παραπάνω χαρακτηριστικά, δεν μπορούμε να μιλήσουμε για κοινωνική μάθηση έξω από συλλογικότητες. Η διαφορετικότητα στην κοινωνική μάθηση μετατρέπεται σε πλεονέκτημα και ο πλουραλισμός των απόψεων αποτελεί γι' αυτή βασική αξία. Η δημιουργία κατάλληλου κλίματος, εμπιστοσύνης αποδοχής σεβασμού και συνοχής φαίνεται να είναι απαραίτητο στοιχείο για μια μάθηση κοινωνική. Η «χημεία» αυτή που αναπτύσσεται μεταξύ των ανθρώπων που συμμετέχουν στην κοινωνική μάθηση ή αλλιώς το κοινωνικό κεφάλαιο (social capital) (Wals et al, 2009) αποτελεί προϋπόθεση για το χειρισμό και την αντιμετώπιση κρίσεων, που είναι και ο αιώτερος στόχος της κοινωνικής μάθησης.

Η ανάγκη για στροφή σε μια μάθηση τέτοιας δυναμικής, όπως η κοινωνική μάθηση, προκύπτει από την κατάσταση «κινδύνου» στην οποία έχουν περιέλθει οι σημερινές κοινωνίες. Η ταυτόχρονη υποβάθμιση του κοινωνικού και του φυσικού περιβάλλοντος από τις ανεξέλεγκτες διαστάσεις που έχει πάρει η ανάπτυξη, η παγκοσμιοποίηση, η πολυπολιτισμικότητα των κοινωνιών και από την άλλη η ολοένα αυξανόμενη τάση ατομικισμού των ανθρώπων έχουν οδηγήσει τις κοινωνίες σε ανασφάλεια για το μέλλον. Για να μπορέσει ο άνθρωπος να αντιμετωπίσει την πολύπλοκη αυτή κατάσταση και να αντεπεξέλθει σε κρίσεις που μπορεί να προκύψουν απρόσμενα είναι ανάγκη να μάθει να σκέφτεται και να εργάζεται σε συλλογικά πλαίσια (Wals et al, 2009). Η κοινωνική μάθηση είναι το εργαλείο εκείνο που θα γεφυρώσει το χάσμα που έχει δημιουργηθεί ανάμεσα στους ανθρώπους, θα τους δώσει τη δυνατότητα και θα τους αναπτύξει ικανότητες για να θέσουν υπό διαπραγμάτευση και γόνιμη κριτική θεσμούς, αξίες και ιδεολογίες. Μόνο έτσι θα μπορέσουν οι άνθρωποι μέσα από συλλογικό αναστοχασμό να επαναπροσανατολίσουν τη σκέψη τους και να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις του μέλλοντος.

Θεωρούμε ότι ένα Κ.Π.Ε., αξιοποιώντας ένα σπουδαίο εργαλείο όπως η κοινωνική μάθηση, μπορεί να αντεπεξέλθει σ' αυτή την πρόκληση που θέτει η Ε.Α.Α. γιατί ως εκ της δομής του, των δράσεων που υλοποιεί, του εκπαιδευτικού υλικού που παράγει, των συνεργασιών που αναπτύσσει, των δικτύων στα οποία συμμετέχει μπορεί να δημιουργήσει μαθησιακές ευκαιρίες που θα εμπλέκουν το Κ.Π.Ε. με τους τοπικούς φορείς και την τοπική κοινωνία, συμβάλλοντας έτσι στη σταδιακή εξέλιξη της τοπικής κοινωνίας σε μια κοινωνία μάθησης.

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΚΙΟΥ

Σε μια τοπική πολυπολιτισμική κοινωνία, όπως η περιοχή που φιλοξενεί το Κ.Π.Ε. Νέας Κίου στην οποία είναι αρκετά αυξημένη η παρουσία οικονομικών μεταναστών και Ρομά και αντιμετωπίζει προβλήματα αφομοίωσης και ενσωμάτωσης των πληθυσμιακών αυτών ομάδων, μπορούν να αναπτυχθούν μια σειρά από συντονισμένες και ταυτόχρονες δράσεις σε συνεργασία με τους τοπικούς φορείς και να αποτελέσουν ένα νέου τύπου «πρόγραμμα» του Κ.Π.Ε., που θα στηρίζεται στις αρχές της κοινωνικής μάθησης. Το πρόγραμμα αυτό δεν θα έχει το χαρακτήρα που είχαν μέχρι τώρα τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Κ.Π.Ε., απευθυνόμενα σε μαθητικές μόνο ομάδες και διαρκώντας από 1 μέχρι 3 ημέρες. Το πρόγραμμα θα αναπτύσσεται σε τρεις άξονες: **επιμόρφωση, δράσεις- παρεμβάσεις, εκπαιδευτικό υλικό** και θα κινείται σε χρονικά πλαίσια που καλύπτουν ένα σχολικό έτος. Ενώ, θα έχει και προοπτικές για επέκταση σε μεγαλύτερο χρονικό διάστημα αν μέσα από την αξιολόγηση που θα γίνει στο πρόγραμμα διαφανεί ότι χρειάζεται κάτι τέτοιο.

1. ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ

Η πολυπλοκότητα και η καινοτομία ενός τέτοιου εκπαιδευτικού προγράμματος καθιστούν απαραίτητο η επιμόρφωση να ξεκινήσει απ' αυτούς που θα συντονίσουν τη διαδικασία και θα έχουν έναν ενεργό ρόλο σ' αυτήν. Οι ομάδες στόχοι της επιμορφωτικής διαδικασίας θα πρέπει να είναι: α) τα μέλη της παιδαγωγικής ομάδας του Κ.Π.Ε., β) οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται στα τοπικά σχολεία και γ) τα στελέχη και μέλη της διοίκησης της τοπικής κοινωνίας. Το περιεχόμενο της επιμόρφωσης θα πρέπει να καλύπτει την οργάνωση και το συντονισμό ενός σχεδιασμού που αφορά εκπαιδευτικές δράσεις που αναπτύσσονται στα πλαίσια της κοινωνικής μάθησης καθώς και θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της νομοθεσίας που τα κατοχυρώνει, διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, εκπαίδευσης ενηλίκων.

2. ΔΡΑΣΕΙΣ- ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

Οι δράσεις- παρεμβάσεις, από τους στόχους, μέχρι το σχεδιασμό και τη μορφή με την οποία θα αναπτυχθούν, δεν θα είναι καθορισμένες από τους οργανωτές της διαδικασίας, όπως συμβαίνει στα περισσότερα εκπαιδευτικά προγράμματα. Οι οργανωτές δεν θα έχουν, δηλαδή, έναν καθοδηγητικό ρόλο, αλλά περισσότερο ένα διευκολυντικό και ενδυναμωτικό ρόλο ανάμεσα στις ομάδες. Οι συμμετέχοντες στη διαδικασία θα αποφασίζουν από κοινού για τις ανάγκες τους και τα προβλήματά τους μέσα στη συγκεκριμένη τοπική κοινωνία και θα συνδιαμορφώνουν τους στόχους της παρέμβασης, τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να εξελιχθεί το πρόγραμμα (ενημερωτικές συναντήσεις, ημερίδες, βιωματικά εργαστήρια κλπ), τα χρονικά πλαίσια κλπ.

Οι συνεργασίες που έχει αναπτύξει το Κ.Π.Ε. τα προηγούμενα χρόνια με διάφορες υπηρεσίες και φορείς όπως:

- Τοπικές δημοτικές αρχές και Δημόσιοι φορείς
- Τοπικές σχολικές μονάδες
- Διάφορες Τοπικές Υπηρεσίες (Συμβουλευτικοί Σταθμοί Νέων, Υγειονομικές Υπηρεσίες κλπ)
- Μη κυβερνητικοί φορείς και οργανώσεις (Συνήγορος του Πολίτη κλπ) Ινστιτούτα, Κέντρα και λοιπά Ιδρύματα (Ινστιτούτο Κοινωνικής Προστασίας και Αλληλεγγύης, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας κλπ)
- Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα

- Τοπικά Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
- Εξειδικευμένες Επαγγελματικές Ομάδες...

μπορούν να μπουν στην υπηρεσία της διαδικασίας αυτής κάτω βέβαια από το πρίσμα των αναγκών των συμμετεχόντων.

Ενδεικτικά οι δράσεις σε ένα πρόγραμμα ενσωμάτωσης στην τοπική κοινωνία και ενδυνάμωσης πληθυσμιακών ομάδων με ιδιαιτερότητες θα μπορούσαν να στρέφονται γύρω από την εξής θεματολογία:

- Συμβουλευτική (γονέων, ενηλίκων και ανηλίκων)
- Κοινωνιολογικά και ανθρωπολογικά θέματα
- Ψυχολογία
- Νομοθεσία και λειτουργία του κρατικού μηχανισμού
- Εργασιακά δικαιώματα
- Γνωριμία με την ιστορία και τον πολιτισμό- Πολιτιστικές ανταλλαγές
- Θέματα υγιεινής
- Θέματα ασφάλειας
- κλπ

Τα παραπάνω θέματα, όμως, αποτελούν προτάσεις μόνο, που θα τεθούν υπό διαπραγμάτευση και θα αναδιαμορφωθούν από τους ίδιους τους συμμετέχοντες στα πλαίσια της ομάδας τους.

Τα δίκτυα που έχουν αναπτυχθεί στα Κ.Π.Ε. μπορούν επίσης να παίξουν ένα καθοριστικό ρόλο στη μαθησιακή αυτή διαδικασία, γιατί η δυνατότητα ανταλλαγής εμπειριών στις διάφορες πληθυσμιακές ομάδες στις διαφορετικές τοπικές κοινωνίες θα αποτελέσει έναν πλούτο γνώσης, που είναι απαραίτητο να αξιοποιηθεί στην προοπτική της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη.

Επίσης είναι ιδιαίτερα σημαντικό να υπάρξει συνεργασία των εκπαιδευτικών των τοπικών σχολικών μονάδων και του Κ.Π.Ε.. Στόχος θα είναι, οι δράσεις που πραγματοποιούν οι μαθητές στα πλαίσια της τυπικής σχολικής διαδικασίας αλλά και στα πλαίσια των προγραμμάτων που υλοποιούν, να συντονιστούν με τις δράσεις που πραγματοποιούν οι ομάδες ενηλίκων της τοπικής κοινωνίας και να υπάρξει συνεργασία μεταξύ τους. Η σχολική διαδικασία δεν μπορεί να απέχει από μια τέτοια προσπάθεια αφού αποτελεί ζωτικό κομμάτι της τοπικής κοινωνίας. Το άνοιγμα του σχολείου στην τοπική κοινωνία άλλωστε αποτελεί και μια από τις βασικές προτεραιότητες που θέτει η Ε.Α.Α (UNESCO, 2005).

Απαραίτητο κομμάτι μιας τέτοιας διαδικασίας είναι η αξιολόγηση. Αυτό, όμως, που έχει μεγαλύτερο ενδιαφέρον και αξία στην αξιολόγηση τέτοιου είδους προγραμμάτων δεν είναι η συλλογή μετρήσιμων, άμεσων και αναμενόμενων αποτελεσμάτων αλλά κυρίως η ανάδειξη των έμμεσων, ποιοτικών και μη μετρήσιμων δεδομένων (Κάραλης, 2004). Κι αυτό γιατί αυτά είναι που θα οδηγήσουν στη διατύπωση χρήσιμων συμπερασμάτων αλλά και προτάσεων για παρεμβάσεις στο μέλλον. Το μοντέλο αξιολόγησης που μπορεί να συναντήσει τις ιδιαίτερες ανάγκες ενός προγράμματος που αναπτύσσεται στα πλαίσια της κοινωνικής μάθησης θεωρούμε ότι είναι εκείνο της *ενδυναμωτικής αξιολόγησης* που ανέπτυξε ο D. Fetterman (Κάραλης, 2004). Η ενδυναμωτική αξιολόγηση προσεγγίζει την αξιολόγηση από μια διαφορετική οπτική και στοχεύει όχι στον έλεγχο της αποτελεσματικότητας της διαδικασίας αλλά στην ενδυνάμωση των επιμορφούμενων.

Μέσα στο μοντέλο αυτό αξιολόγησης αλλάζει ο ρόλος των εμπλεκομένων στο πρόγραμμα. Οι συμμετέχοντες μετατρέπονται σε αξιολογητές του προγράμματος στο οποίο συμμετέχουν. Με αυτό τον τρόπο έχουν τη δυνατότητα μιας ενεργούς συμμετοχής η οποία τελικά θα οδηγήσει στην ενδυνάμωσή τους. Ο Fetterman υποστηρίζει ότι οι συντελεστές ενός προγράμματος είναι σημαντικό να συμμετέχουν σε αποφάσεις που αφορούν τόσο την πορεία όσο και το περιεχόμενο της διαδικασίας και όχι μόνο στην ίδια τη διαδικασία. Η έμφαση απομακρύνεται από την επίτευξη των στόχων που είχαν προκαθοριστεί κατά το σχεδιασμό και κινείται στην κατεύθυνση της ενδυνάμωσης των συμμετεχόντων. Ο ρόλος του αξιολογητή αλλάζει κι αυτός στο μοντέλο της ενδυναμωτικής αξιολόγησης. Δεν πρόκειται για κάποιον ειδικό αλλά για ένα *συνεργάτη* των επιμορφούμενων, έναν *διευκολυντή* που θα στέκεται στο πλάι τους σε όλη την πορεία ενδυνάμωσής τους (Κάραλης, 2004). Είναι φανερό ότι μια τέτοιου είδους αξιολόγηση που διέπεται από νεωτερικότητα απαιτεί και το ανάλογο περιβάλλον, το ανάλογο πλαίσιο μέσα στο οποίο θα μπορέσει να υλοποιηθεί. Και αυτό δεν μπορεί να γίνει μέσα σε αυστηρά καθορισμένες και τυποποιημένες συνθήκες.

Για να μπορέσει να λειτουργήσει η ενδυναμωτική αξιολόγηση είναι απαραίτητο οι συμμετέχοντες να πειραματίζονται, να ρισκάρουν αλλά κυρίως να έχουν συνειδητοποιήσει το μέτρο των ευθυνών τους και να είναι έτοιμοι να τις αναλάβουν. Καθοριστικό επίσης είναι να έχει αναπτυχθεί ένα θετικό κλίμα εμπιστοσύνης και υποστήριξης που θα μπορεί να αντιμετωπίσει και να διαχειριστεί τόσο την επιτυχία όσο και την αποτυχία. Μόνο όταν εξασφαλίζονται τα παραπάνω μπορούμε να μιλήσουμε για πραγματική κοινωνία μάθησης. Η ενδυναμωτική αξιολόγηση είναι μια αξιολόγηση με διαφορετικό φιλοσοφικό και μεθοδολογικό προσανατολισμό. Εδώ, η ίδια η διαδικασία της αξιολόγησης δεν είναι έξωθεν καθορισμένη αλλά αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της μαθησιακής διαδικασίας και προωθεί την ανάπτυξη και τον αυτοπροσδιορισμό των συμμετεχόντων, δηλαδή την ενδυνάμωσή τους (Κάραλης, 2004).

3. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Το εκπαιδευτικό υλικό το οποίο έχει επεξεργαστεί το ΚΠΕ μπορεί να αποτελέσει την πρώτη ύλη πάνω στην οποία θα δημιουργηθεί το νέο υλικό που θα απευθύνεται στις συγκεκριμένες ομάδες αναφοράς, Ανάλογα με τις ανάγκες των συμμετεχόντων και τη φύση των δράσεων που θα υλοποιούνται θα δημιουργείται, εφόσον κριθεί απαραίτητο, και το ανάλογο υποστηρικτικό εκπαιδευτικό υλικό, με τη συνεργασία ειδικών επιστημόνων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ & ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση ενός τέτοιου διευρυμένου και πολύπλευρου «προγράμματος» είναι σίγουρο ότι δεν θα είναι εύκολη υπόθεση καθώς αποτελεί μια καινοτόμα δράση κατά την οποία πρέπει να συντονιστούν μια σειρά δράσεων και συνεργασιών. Ταυτόχρονα εισάγει μια διαφορετική μαθησιακή προσέγγιση που απέχει πολύ από τις συντελεστικές μορφές μάθησης στις οποίες είναι συνηθισμένη η κοινωνία μας. Η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας σε εθελοντική βάση, όπως απαιτεί η κοινωνική μάθηση, θα αποτελεί και το ζητούμενο για την υλοποίηση ενός τέτοιου προγράμματος. Η προσέγγιση των ομάδων- στόχων θα είναι ιδιαίτερα δύσκολη δεδομένου ότι υπάρχει αρνητικότητα και καχυποψία ως προς τη συμμετοχή σε τέτοιου είδους δράσεις, τόσο από τον τοπικό πληθυσμό όσο και από τις ιδιαίτερες πληθυσμιακές ομάδες που διαμένουν στην περιοχή, αφού αποτελούν πρωτόγνωρες

παρεμβάσεις για κάθε τοπική κοινωνία. Θεωρούμε ότι ο βασικότερος προβληματισμός για την εκπόνηση ενός τέτοιου εγχειρήματος στρέφεται γύρω από το ποια μπορεί να είναι η δέσμη κινήτρων που θα ενεργοποιήσει σε πρώτη φάση αυτές τις ομάδες στόχους, μέχρι να εσωτερικοποιηθούν τα κίνητρα και να καλλιεργηθεί στους συμμετέχοντες ένα αίσθημα προσωπικής εμπλοκής, συμμετοχής και δέσμευσης ως προς τη μαθησιακή αυτή διαδικασία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γεωργόπουλος Α. (2006). *Γη, Ένας Μικρός και Εύθραστος Πλανήτης*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα
- Κάραλης, Θ.Κ. (2004). *Ζητήματα Αξιολόγησης Προγραμμάτων Εκπαίδευσης Ενηλίκων*, Πάτρα, ΕΑΠ
- Φλογαΐτη Ε., (1998). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- Φλογαΐτη Ε., (2006). *Εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφορία*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- Foster J. (2002). *Sustainability, Higher Education and the Learning Society*, Environmental Education Research, 8: 1, 35-42
- Scott W. & Gough St. (2003). *Sustainable development and learning. Framing the issues*, RoutledgeFalmer, London
- Wals A.E.J., Hoeven N. & Blanken H.. (2009), *The acoustics of social learning*, Wageningen Academic Publishers, The Netherlands, 2009
- UNECE (2005). *Education for sustainable development in the UNECE region*, <http://www.unece.org/env/esd/Strategy&Framework.htm>